

เส้นทางพัฒนางานส่งเสริมการเกษตรในอนาคต

นายทรงศักดิ์ วงศ์ภูมิวัฒน์

ที่ปรึกษากรมส่งเสริมการเกษตร อดีตอธิบดีกรมส่งเสริมการเกษตร

เส้นทางพัฒนาการเกษตรของไทย

ประเทศไทยมีการกำหนดทิศทางการพัฒนาประเทศที่มีหลักฐานเด่นชัดมาตั้งแต่สมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (ร.5) ซึ่งได้วางทิศทางการพัฒนาประเทศไทยที่สอดคล้องกับความเป็นจริงของประเทศไทยและคนไทย โดยมุ่งเป้าประสงค์ต่อความเจริญรุ่งเรืองของประเทศชาติและความร่มเย็นเป็นสุขของอาณาประชาราษฎร์ แนวทางหรือทิศทางการพัฒนาประเทศไทยที่ทรงกำหนดขึ้นคือ สภาพของประเทศไทยนั้นต้องพัฒนาไปเป็นประเทศเกษตรอุตสาหกรรม เพราะจะทำเกษตรธรรมชาติอย่างเดียวไม่ได้ เนื่องจากไม่มีชาติไหนมั่งคั่งหรืออยู่รอดได้เพราะทำเกษตรธรรมชาติแต่เพียงอย่างเดียว ครั้นจะทำอุตสาหกรรมก็ทำไม่ได้ เพราะประเทศไทยไม่มีปัจจัยใด ๆ เลย ไม่ว่าเครื่องจักร วัตถุดิบ เทคโนโลยี ต้องพึ่งพาคนอื่นตลอด ดังนั้น ความเหมาะสมที่สุด คือ ต้องแปรรูปภาคเกษตรธรรมชาติไปเป็นเกษตรอุตสาหกรรม อย่างไรก็ตามเมื่อเริ่มมีการจัดทำแผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 ในปี 2504 และจัดทำต่อเนื่องกันมานับถึงปัจจุบันรวม 10 ฉบับ ปรากฏว่าแผนต่าง ๆ เหล่านี้ได้หันเหทิศทางการพัฒนาไปสู่การเป็นประเทศอุตสาหกรรม โดยถ้าเราดูตัวเลขมูลค่ามวลรวมผลิตภัณฑ์ในประเทศ (GDP) ของภาคเกษตรจะมีสัดส่วนลดลงตั้งแต่แผนพัฒนาฉบับที่ 1 เป็นต้นมา ทำให้ดูว่าภาคการเกษตรได้ลดความสำคัญลงไป การผลิตด้านการเกษตรธรรมชาติจึงถูกผลักไสให้เปลี่ยนจากระบบการผลิตเพื่อการยังชีพไปสู่การผลิตเพื่อขายแบบก้าวกระโดดตามยุทธศาสตร์ เกษตรกรรายย่อยจำนวนมากปรับตัวไม่ทันค้าขายไม่เป็น มีแต่ขาดทุน ไม่เคยมีกำไร จึงพึ่งพาตนเองไม่ได้ ต้องมีหนี้สินล้นพ้นตัว ต้องสูญเสียที่ดินทำกินให้แก่นายทุน มี “เกษตรกร” จำนวนมากต้องเปลี่ยนอาชีพกลายเป็น “กรรมกร” ตามโรงงานและงานก่อสร้างในเมืองอุตสาหกรรมต่าง ๆ มากมาย

คุณประโยชน์ของภาคการเกษตรของไทย

เมื่อพิจารณาย้อนหลังถึงสถานการณ์ที่ผ่านมา ยามใดที่ประเทศตกอยู่ในภาวะวิกฤตเศรษฐกิจ เช่น เมื่อปี 2529 ปี 2540 และแม้กระทั่งปี 2552 พบว่า สาขาที่มีความสำคัญในการค้าจุนชาติบ้านเมืองให้อยู่รอด คือสาขาการเกษตร โดยภาคการเกษตรเป็นแหล่งดูดซับแรงงาน ที่ตกงานและแหล่งหาเงินตราเข้าประเทศ ฉะนั้นจึงเห็นว่าภาคเกษตรไทยเป็นภาคการผลิตที่มีความสำคัญ สร้างประโยชน์นานับประการต่อประเทศไทยและสังคมโลก ซึ่งพอสรุปได้ดังนี้

1. ภาคเกษตรไทยสามารถผลิตอาหารเลี้ยงประชาชนในชาติได้อย่างเพียงพอและเหลือเพื่อไม่ว่าสถานการณ์ในโลกหรือภายในประเทศจะเกิดวิกฤตอย่างไร
2. ภาคเกษตรสามารถผลิตวัตถุดิบสนับสนุนภาคอุตสาหกรรมหรือก่อให้เกิดอุตสาหกรรมที่ใช้

วัตถุดิบที่ผลิตได้ภายในประเทศ เช่น อุตสาหกรรมอ้อยและน้ำตาล อุตสาหกรรมอาหารสัตว์ อุตสาหกรรมพลังงานทดแทน อุตสาหกรรมผลิตภัณฑ์แปรรูป เป็นต้น

3. ภาคเกษตรเป็นฐานความมั่นคงทางเศรษฐกิจของประเทศกล่าวคือ นอกจากการผลิตเพื่อการบริโภคภายในประเทศ ทำให้ประเทศมีความมั่นคงทางด้านอาหาร (food security) ภาคเกษตรยังเป็นภาคการผลิตที่สำคัญกับความมั่นคงทางเศรษฐกิจ โดยเฉพาะผลิตภัณฑ์มวลรวมของประเทศ (GDP) ซึ่งถึงแม้ในปัจจุบันสัดส่วนของภาคการผลิตผลิตภัณฑ์มวลรวมของประเทศลดลง แต่มูลค่าก็เพิ่มขึ้นเป็นสัดส่วนที่สูงมาก

4. ภาคการเกษตรสามารถผลิตเพื่อการส่งออกและไปสร้างความมั่นคงทางด้านอาหารให้แก่ประเทศอื่น และสามารถนำเงินตราต่างประเทศเข้าสู่ประเทศ ลดการขาดดุลการค้าให้แก่ประเทศ มีกำไรสุทธิ คือ ได้ดุลการค้าจากการส่งออกสินค้าเกษตรทั้งที่เป็นวัตถุดิบและแปรรูปมาโดยตลอด

5. ในแง่ความสำคัญต่อประชาคมโลก ภาคเกษตรไทยมีบทบาทสำคัญในการผลิตอาหารและวัตถุดิบทางการเกษตรเลี้ยงประชากรโลกมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน โดยสัดส่วนของภาคเกษตรไทยต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมของโลกก็เพิ่มขึ้นตลอดตามเวลาที่ผ่านมา และประเทศไทยเป็นผู้ส่งออกสินค้าเกษตรมากเป็นอันดับ 6 ของโลก

6. ปัจจุบันนี้ภาคเกษตร เป็นแหล่งรองรับแรงงานของประเทศ (และแรงงานจากประเทศเพื่อนบ้าน เช่น พม่า ลาว และเขมร เป็นต้น) โดยคนส่วนใหญ่มากกว่าร้อยละ 40 เป็นเกษตรกรและแรงงานส่วนใหญ่คือแรงงานในภาคเกษตร ภาคเกษตรจึงเป็นสังคมของคนส่วนใหญ่ของประเทศไทย เป็นที่รองรับแรงงานที่ใหญ่กว่าทุกสาขาอาชีพ

ฐานะความเป็นอยู่ของเกษตรกรไทยในปัจจุบัน

เมื่อมองกลับมายังเกษตรกรผู้ผลิตที่ทำให้คนในชาติมีอาหารการกินอย่างเหลือเฟือเพื่อจนเป็นความฟุ่มเฟือย สร้างความร่ำรวยให้กับธุรกิจและอุตสาหกรรมต่อเนื่อง โดยเฉพาะผู้ส่งออกอย่างมหาศาล กลับพบว่าฐานะความเป็นอยู่ของเกษตรกรทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม ส่วนใหญ่ยังคงตกอยู่ในสภาพที่ล้าหลัง ต่ำต้อย เมื่อเทียบกับสาขาอาชีพอื่น เกษตรกรต้องแบกรับความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ มีช่องว่างระหว่างรายได้ต่ำกว่าผู้ประกอบการสาขาอื่น ๆ มากขึ้นทุกปี จนสามารถกล่าวได้ว่าเกษตรกรเป็นกลุ่มคนที่ยากจนที่สุดของสังคมไทย ปัญหาหลักของเกษตรกรไทยส่วนใหญ่ คือ **ความไม่เป็นธรรมจากผลตอบแทนที่ได้รับจากการผลิต** เท่าที่ผ่านมามาดูเหมือนว่าภาครัฐต้องการให้เกษตรกร ผลิตให้มีปริมาณมากที่สุด โดยไม่คำนึงถึงระบบการตลาดที่รองรับ ดังนั้น เพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าว ในอนาคตอันใกล้นี้เราจึงควรเริ่มจากการตั้งคำถามว่า “ทำอย่างไรจึงจะสามารถสร้างรายได้ที่เป็นธรรมเพื่อยกฐานะความเป็นอยู่ของเกษตรกรให้สูงขึ้น ทำให้ครอบครัวเกษตรกรมีมาตรฐานการดำรงชีวิตที่ดีขึ้นเทียบเท่ากับคนในสาขาอาชีพอื่นและยังมีความสามารถพร้อมที่จะรักษาตำแหน่งผู้ส่งออกสินค้าเกษตรเป็นอันดับที่ 6 ของโลกไว้ได้อย่างเดิม” ซึ่งก่อนที่จะเราจะตอบคำถามนั้น เราควรที่จะหันหลังกลับไปดูว่านอกเหนือจากปัญหาด้านรายได้ที่ไม่เป็นธรรมแล้วเกษตรกรไทยยังจะมีปัญหาหลัก ๆ ด้านอื่น ๆ อะไรบ้างที่ส่งผลให้ฐานะความเป็นอยู่ของเกษตรกร ซึ่งพอจะจำแนกได้ ดังนี้

1. ปัญหาโครงสร้างการผลิตโดยเฉพาะอย่างยิ่งที่ดินและน้ำซึ่งเป็นปัจจัยการผลิตสำคัญของภาคเกษตร ในระยะที่ผ่านมากการขยายพื้นที่เพาะปลูกเพื่อเพิ่มปริมาณผลผลิตได้ส่งผลกระทบต่อจำนวนพื้นที่ป่าไม้จนกระทั่งถึงขั้นวิกฤตและมีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ส่วนด้านชลประทานเพื่อสนับสนุนในการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตก็มีข้อจำกัด พื้นที่ทำการเกษตรประมาณร้อยละ 22 ของพื้นที่การเกษตรทั้งหมดเท่านั้นที่อยู่ในเขตชลประทาน การเกษตรของประเทศไทยเกือบร้อยละ 80 จึงยังเป็นการเกษตรแบบอาศัยน้ำฝน (Rain fed agriculture) ซึ่งยากต่อการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตทั้งในแง่ของผลผลิตต่อไร่และคุณภาพของผลผลิต

2. ปัญหาการบุกรุกเข้าครอบครองที่ดินของรัฐ มีสาเหตุเกิดจากความต้องการที่ดินทำกินของประชากรที่เพิ่มมากขึ้น นโยบายที่ส่งเสริมการเพาะปลูกพืชเศรษฐกิจเพื่อตอบสนองความต้องการภายในประเทศและเพื่อการส่งออก เป็นส่วนสำคัญในการสร้างแรงจูงใจทางเศรษฐกิจให้มีการแสวงหาที่ดินเพื่อทำการเกษตรเพิ่มมากขึ้น ประกอบกับปัญหาความยากจน ที่เกิดจากการผลิตและขายไม่มีกำไรทำให้เกษตรกรจำนวนมากมีความจำเป็นต้องนำที่ดินของตนไปประกันสินเชื่อทั้งในและนอกระบบ และในที่สุดเมื่อไม่สามารถชำระหนี้สินคืนได้ก็ต้องสูญเสียที่ดินที่เคยเป็นของตนเอง และต้องไปเปลี่ยนเป็นผู้เช่าหรือกรรมกรรับจ้างหรือไม่ก็ต้องไปบุกเบิกถางป่าหรือบุกรุกที่ดินสาธารณะ เพื่อหาพื้นที่ทำกินเลี้ยงครอบครัวต่อไป

3. ปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมโดยเฉพาะอย่างยิ่ง ที่ดินและป่าไม้ซึ่งเป็นผลต่อเนื่องตามข้อ 1 และข้อ 2 ข้างต้น รวมทั้งภาวะโลกร้อนส่งผลให้เกิดภัยคุกคามภาคเกษตรมากขึ้น อาทิ เกิดปัญหาการชะล้างพังทลายของดิน ดินเค็ม ดินเปรี้ยว และปัญหาภัยธรรมชาติที่เกิดจากน้ำท่วม ฝนแล้ง ตลอดจนเกิดโรคและแมลงศัตรูพืช ปัญหาต่างๆ ดังกล่าวส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพการผลิตทำให้ผลผลิตลดน้อยถอยลงทั้งปริมาณและคุณภาพ

4. การผลิตทางการเกษตรในช่วงระยะเวลาที่ผ่านมายังคงมีอุปสรรคสำคัญเกี่ยวกับการใช้เทคโนโลยีการเกษตร เพราะเกษตรกรที่ยากจนทั้งปัญญาและทุนทรัพย์เป็นทุนเดิมอยู่แล้วจะยอมรับเทคโนโลยีใหม่ๆ ได้ยากประกอบกับปัญหาการขาดแคลนน้ำ และปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากรที่เป็นพื้นฐานการผลิตทางการเกษตร การเพิ่มผลผลิตเฉลี่ยต่อไร่โดยทั่วไปแล้วจึงมิได้เพิ่มขึ้นให้เห็นได้อย่างเด่นชัด ปัญหาในด้านการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตการเกษตรจึงยังคงเป็นปัญหาที่สำคัญในการแก้ไขต่อไป

5. ปัญหาด้านเสถียรภาพของราคาสินค้าการเกษตร ราคาสินค้าการเกษตรส่งผลกระทบต่อเสถียรภาพด้านรายได้ของเกษตรกรโดยตรง จากข้อเท็จจริงในช่วงที่ผ่านมาราคาสินค้าเกษตรมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นในอัตราที่ต่ำและมีความผันผวนสูง ความเสี่ยงในด้านการตลาดที่เกิดจากการที่เกษตรกรไม่รู้เรื่องการตลาด จึงเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้เกษตรกรมีหนี้สินล้นพ้นตัว ฟังพาดตนเองไม่ได้ ส่งผลให้เกิดปัญหาทางการเมืองและความมั่นคงของประเทศมากขึ้น เพราะมีคนจนที่ไร้ฝีมือมากขึ้น

6. การช่วยเหลือเกษตรกรโดยภาครัฐมีข้อจำกัดมากขึ้น กล่าวคือ นโยบายการแก้ไขปัญหาในภาคการเกษตรปัจจุบันมีข้อจำกัดมากขึ้น การทุ่มเททรัพยากรภาครัฐในการพัฒนาการเกษตรจะต้องเผชิญกับปัญหาอุปสรรค ที่เป็นผลมาจากอนุสนธิ์ข้อตกลงการค้าระหว่างประเทศได้กำหนดให้ประเทศสมาชิกต้องปฏิบัติตามพันธกรณีโดยเฉพาะมาตรการที่มีผลต่อการบิดเบือนตลาดโดยตรงไม่อาจจะนำมาใช้ได้อีก การส่งเสริมและสนับสนุนเกษตรกรจะกระทำได้อย่างไร้ข้อยกเว้นเท่านั้น

7. การแข่งขันการค้าสินค้าเกษตรอนาคตจะรุนแรงขึ้น แม้ว่าข้อตกลงการค้าระหว่างประเทศจะมี

ผลทำให้เกิดโอกาสทางการค้าสินค้าเกษตรของไทยเพิ่มขึ้นกับประเทศพัฒนา อย่างไรก็ตามการแข่งขันการค้าที่ประเทศไทยจะต้องเผชิญกับกลุ่มประเทศที่มีต้นทุนการผลิตต่ำกว่าโดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มประเทศเพื่อนบ้านในภูมิภาคอินโดจีน ได้แก่ เวียดนาม ลาว กัมพูชา พม่า และจีน ซึ่งเป็นประเทศที่มีความสมบูรณ์ของทรัพยากรทางการเกษตรและราคาปัจจัยการผลิตทางการเกษตรยังอยู่ในระดับต่ำรวมทั้งอัตราค่าจ้างแรงงานก็ต่ำกว่าด้วย กลุ่มประเทศดังกล่าวจะกลายเป็นคู่แข่งที่น่ากลัวในการส่งออกสินค้าเกษตรกรรมของไทยในอนาคตอันใกล้

8. การกีดกันการค้าสินค้าเกษตรที่ไม่ใช่มาตรการด้านภาษีจะมีมากขึ้น ข้อตกลงการค้าในเวทีต่างๆ แม้จะได้มีการตกลงกันในการลดอุปสรรคทางการค้าลงระดับหนึ่ง เพื่อเป็นหลักประกันในการเปิดตลาดสินค้าเกษตร แต่ประเทศต่างๆ โดยเฉพาะประเทศพัฒนาแล้วได้หันมาใช้มาตรการที่เกี่ยวกับมาตรฐานสินค้า มาตรฐานสุขอนามัย และปัญหาการค้ากับสิ่งแวดล้อม ที่เข้มงวดกับสินค้าเกษตรกรรมมากยิ่งขึ้น รวมทั้งสวัสดิภาพสัตว์และสารตัดต่อพันธุกรรม (GMOs) เป็นต้น

แนวทางการแก้ปัญหาภาคเกษตรในอนาคต

จากฐานะความเป็นอยู่ของเกษตรกรไทยที่ไม่มีเสถียรภาพทางรายได้ ซึ่งมักเป็นรายได้ที่ไม่เป็นธรรมเพราะราคาผลผลิตมักตกต่ำตามฤดูกาล ภายใต้ภัยคุกคามหรือปัญหาอีก 8 ข้อข้างต้น และไม่ว่าภัยคุกคามข้อหนึ่งข้อใดจะรุนแรงขึ้น รวมถึงกรณีที่เกิดเศรษฐกิจตกต่ำทั่วโลกโดยมีประเทศสหรัฐอเมริกาเป็นผู้ก่อให้เกิดวิกฤติเศรษฐกิจที่ได้สมญานามว่า วิกฤติแฮมเบอร์เกอร์ที่ส่งคลื่นวิกฤติเศรษฐกิจไปทั่วโลกตั้งแต่กลางปี 2551 จะเห็นว่าอนาคตของภาคการเกษตรไทย จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องเปลี่ยนแปลงขนานใหญ่ ต้องเปลี่ยนทุกปัญหาหรือทุกภัยคุกคามให้เป็นโอกาสเพื่อความอยู่รอดอย่างยั่งยืน ซึ่งก็ต้องเริ่มต้นด้วยการเปลี่ยนแปลงที่นโยบายของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ก่อน นโยบายเร่งด่วนที่ควรกระทำเพื่อนำไปสู่แนวทางแก้ไขปัญหาภาคเกษตรในอนาคตมีดังนี้

1) ระบบธุรกิจการเกษตรก็เช่นเดียวกับระบบการดำเนินงานธุรกิจอื่นๆ ทั้งหลายที่มีองค์ประกอบสำคัญอยู่ 8 ประการ คือ

1. การผลิตที่เกี่ยวข้องกับงานทางการกายภาพได้แก่ การเพาะปลูกพืชและการเพาะเลี้ยงสัตว์ รวมถึงการแปรรูปสินค้าเกษตรในรูปแบบต่างๆ ด้วย
2. วัสดุและอุปกรณ์ที่เป็นปัจจัยในการผลิต
3. สินเชื่อ เพื่อการลงทุนในการผลิต การจัดหาปัจจัยการผลิตและเทคโนโลยีต่างๆ
4. การวิจัย เพื่อค้นหาความจริงใหม่ๆ ที่เกิดขึ้นในวงการเกษตร
5. การส่งเสริม เพื่อนำผลวิจัยและวิชาการความรู้ตลอดจนภูมิปัญญาต่างๆ ไปถ่ายทอดให้ผู้ผลิต
6. การควบคุม ซึ่งเกี่ยวข้องกับการจัดสรรทรัพยากร เช่น ที่ดินและน้ำ การควบคุมคุณภาพการผลิตและสินค้าตลอดจนกฎเกณฑ์ระเบียบต่างๆ ทางวงการเกษตรและอื่นๆ
7. การตลาด ซึ่งเกี่ยวข้องกับการคัดคุณภาพ การเก็บรักษา การบรรจุหีบห่อการขนส่ง และการจำหน่ายผลผลิต

8. การบริหารจัดการ ซึ่งเกี่ยวข้องกับนำเอาองค์ประกอบทั้ง 7 ข้างต้นมาประสานเข้าเป็นสิ่งเดียวกัน ตามหลักแห่งความสัมพันธ์ที่สอดคล้องกันด้วยระบบของธรรมชาติหรือหลักเหตุผลทางวิชาการ

องค์ประกอบทั้ง 8 ที่ทำงานร่วมกันนี้จะคงอยู่ไม่ว่าจะเกิดการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม เทคโนโลยี และแม้กิจกรรมทางการเกษตรจะมีลักษณะเฉพาะอย่างมากขึ้นก็ตาม ความอ่อนแอต่างๆ ในองค์ประกอบใดหรือหน้าที่ใดหน้าที่หนึ่งจะทำให้การพัฒนาระบบธุรกิจการเกษตรทั้งระบบชะงักได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง นับเนื่องตั้งแต่โลกได้ก้าวเข้าสู่ยุคโลกาภิวัตน์ การพัฒนาระบบธุรกิจการเกษตรของไทยก็นับวันจะอ่อนแอลงไปทุกที ทั้งนี้ก็เพราะยุคโลกาภิวัตน์นี้ เรื่องการตลาดเป็นเรื่องใหญ่ ทำให้มีการแข่งขันทางธุรกิจอย่างรุนแรงขึ้นเรื่อยๆ แต่ปรากฏว่าองค์ประกอบด้านการตลาดไม่มีตัวตนอยู่ในกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ บัดนี้จึงถึงเวลาแล้วที่กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ต้องนำเกษตรกรไทยก้าวเข้าสู่ยุคการตลาดที่ทั่วโลกเขาก้าวเข้าไปตั้งแต่ปี 2525 โดยประกาศนโยบายที่เน้นให้การทำหน้าที่การตลาดของสินค้าเกษตรเป็นหน้าที่หลักของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ โดยยกเลิกสโลแกนหรือข้อความสั้นๆ จำง่ายหรือคำขวัญทำยรทที่ว่า “กระทรวงเกษตรผลิต กระทรวงพาณิชย์ขาย” เพราะสโลแกนนี้กำหนดว่าการตลาดสินค้าเกษตรไม่ใช่หน้าที่ของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ แต่เป็นหน้าที่ของกระทรวงพาณิชย์นั้น ทำให้เกิดช่องว่างและกับดักในการจัดการกับพืชและสัตว์ที่เกษตรกรผลิตโดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อสินค้าเหล่านั้นอยู่ในชั้นปฐมภูมิ ซึ่งมีสถานะ ที่เน่าเสียได้ง่าย (Non-Durable หรือ Perishable) สโลแกนนี้ทำให้กระทรวงเกษตรและสหกรณ์เน้นแต่การผลิต แม้ว่ากระทรวงเกษตรและสหกรณ์จะมีองค์การตลาดเพื่อเกษตรกร (อ.ต.ก.) ซึ่งชื่อก็บอกแล้วว่าเป็นหน่วยงานที่ดูแลการตลาดเพื่อเกษตรกรแต่ปรากฏว่าหน่วยงานนี้มีได้มีหน้าที่โดยตรงในการทำการตลาดมาตลอดทศวรรษที่แล้ว นอกจากจะสร้างตลาด อ.ต.ก.ไว้ที่เขตจตุจักรและเข้าไปช่วยรัฐในการแทรกแซงราคาสินค้าอย่างขาดประสิทธิภาพ เช่น ลำไย เป็นต้น วันนีการตลาดจะต้องเป็นองค์ประกอบหนึ่งของระบบธุรกิจการเกษตร ที่กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ต้องเข้ามาดูแลด้วยตนเอง มีกระทรวงพาณิชย์เป็นพี่เลี้ยงในระยะเปลี่ยนผ่านนโยบายระยะหนึ่ง ปัญหาสินค้าเกษตรมีราคาตกต่ำ ผันผวนไม่มีเสถียรภาพก็คงจะเบาบางลง การแก้ปัญหาโดยการแทรกแซงราคาไม่ว่าจะโดยวิธีใดก็จะเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ท้นการณ์ ความเสียหายต่าง ๆ ก็ลดลงน้อยลง การที่กระทรวงเกษตรและสหกรณ์จะดูแลการผลิต การแปรรูปและการตลาดเองตั้งแต่ต้นน้ำจนถึงปลายน้ำจัดเป็นการทำงาน “แบบบริการเสร็จสรรพ ณ จุดเดียว (One Stop Service)” อันที่จริงแล้วนโยบายนี้ควรจะเปลี่ยนแปลงตั้งแต่สมัยที่มีการปรับปรุงระบบบริหารราชการแผ่นดินเมื่อ 5 – 6 ปีที่แล้วไม่ใช่วันนี้

2) การแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร เป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง อีกสิ่งหนึ่ง เพราะเป็นการสร้างธุรกิจและการตลาดที่แปรเปลี่ยนสินค้าที่เน่าเสียง่าย (Non-Durable Goods) ไปเป็นสินค้าที่คงทนไม่เน่าเสียง่ายไปอีกระยะหนึ่ง ซึ่งเท่ากับเป็นการสร้างเกษตรอุตสาหกรรมให้เกิดขึ้นให้ได้ ต้องเป็นนโยบายที่นำโดยกระทรวงเกษตรและสหกรณ์โดยมีกระทรวงอุตสาหกรรมและกระทรวงพาณิชย์ให้การสนับสนุนโดยเป็นพี่เลี้ยงด้านการผลิตและการตลาด การลงทุนในเรื่องนี้ควรเกิดขึ้นแบบไตรภาคี คือ ภาคเอกชนนำการลงทุนเกษตรกรเข้าถือหุ้นเช่นเดียวกับภาครัฐโดยถือหุ้นในสัดส่วนที่เหมาะสม

3) สินค้าเกษตรขั้นปฐมภูมิเป็นสินค้าที่ซาร์ุดเสียหาย เน่าเสียง่าย เมื่อได้มีการนำนโยบายการตลาดมาทำเองโดยกระทรวงเกษตรและสหกรณ์และมีกระทรวงพาณิชย์เป็นพี่เลี้ยงต้องมีการรื้อระบบการบริหารจัดการการผลิตและการขนส่งทั้งหมดโดยการนำเอาหลักวิชาการบริหารจัดการห่วงโซ่อุปทานและโลจิสติกส์

เข้ามาประกอบใช้ตั้งแต่ชั้นวางแผน การจัดการต่อเนื่องต่าง ๆ ทั้งทางการบริหารและวิศวกรรม ก็เชื่อมั่นว่าของดีที่เกษตรกรผลิตขึ้นมากก็จะเข้าสู่ตลาดได้มากขึ้นแทนที่จะถูกส่งไปทำปุ๋ยหมักหรือเอาไปเผาเพื่อเพิ่มอุณหภูมิโลกให้ร้อนขึ้นไปอีก ทราบมาว่าในวาระแห่งชาติว่าด้วยเรื่องห่วงโซ่อุปทานและโลจิสติกส์ พ.ศ. 2550 – 2554 นั้น กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ต้องเข้าไปมีบทบาทอย่างกว้างขวางในเรื่องสินค้าเกษตร ผู้เขียนไม่แน่ใจว่าขณะนี้กระทรวงเกษตรและสหกรณ์กำลังอยู่ในระหว่างการเตรียมการทั้งในระดับมหภาคและจุลภาคว่าด้วยห่วงโซ่อุปทานและโลจิสติกส์ของสินค้าการเกษตรเจ้าปัญหาแต่ละตัวอยู่หรือเปล่า อนึ่ง ในขั้นนี้จะขอฝากงานก่อสร้าง ถนนในไร่นาไว้กับกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ด้วยว่าเป็นเรื่องที่สำคัญยิ่ง สำหรับการพัฒนาโลจิสติกส์การเกษตรเพราะจะสามารถช่วยลดต้นทุนการผลิตและการขนส่งได้อีกมาก

4) เมื่อเปรียบเทียบการเกษตรกรรมของไทยกับประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก ปัจจุบันนี้ เราเป็นผู้ส่งออกลำดับ 6 ของโลก แสดงว่าเรามีปัญหาด้าน “ความมั่นคงทางอาหาร” น้อยมากในปัจจุบันแต่ในอนาคตไม่แน่ว่าความมั่นคงทางอาหาร (Food Security) เป็นเรื่องของปริมาณแต่ความปลอดภัยทางอาหาร (Food Safety) เป็นเรื่องของคุณภาพ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ควรเน้นการลงทุนโดยรัฐเพื่อเพิ่มความปลอดภัยทางอาหารเป็นสำคัญ การส่งเสริมการผลิตแบบ เกษตรดีที่เหมาะสม (Good Agricultural Practice – GAP) ก็ดี การส่งเสริมการผลิตแบบเกษตรอินทรีย์ก็ดี ควรได้รับการรณรงค์ครั้งใหญ่ โดยประกาศกฎเกณฑ์ทางการเกษตรที่เป็นสากลเหล่านี้ให้ทั้งเกษตรกรและผู้บริโภคทุกคนทราบและนำไปปฏิบัติอย่างจริงจังและทำให้เกิดสิ่งเหล่านี้ขึ้นทั่วประเทศอย่างรวดเร็ว โดยร่วมกับกระทรวงสาธารณสุขจัดตั้งตลาดในบริเวณสถานีอนามัย และโรงพยาบาลทั่วทุกแห่งทั่วประเทศขึ้นมารองรับสินค้าเหล่านี้ ความปลอดภัยทางอาหารจำเป็นต้องเป็นนโยบายที่สำคัญที่สุดและเร่งด่วน เพื่อทำให้นโยบาย “ครัวไทยสู่ครัวโลก” เป็นจริงในเร็ววัน ยิ่งเป็นจริงเร็วขึ้นเท่าใด เกษตรกรไทยก็ยากจนน้อยลงเท่านั้น ทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม และสุขภาพอนามัยทั้งหลายทั้งปวง

5) เพื่อส่งเสริมให้เรื่องการตลาด เรื่องการใช้ห่วงโซ่อุปทาน และโลจิสติกส์ ตลอดจนการสร้างความปลอดภัยทางอาหารมีประสิทธิภาพมากขึ้น จึงต้องเปลี่ยนสโลแกนอีกตัวหนึ่งของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ที่ว่า “ From Farm To Table” ไปเป็น “From Table To Farm” คือให้เอาลูกค้าและผู้บริโภคเป็นศูนย์กลางหรือเป็นตัวตั้งแล้วทำการผลิตให้สอดคล้องกับความต้องการนั้น ทั้งเชิงปริมาณและคุณภาพ ถ้าทำเช่นนี้ได้ การผลิตเพื่อสูญเสียเปล่า การผลิตแล้วขายไม่ได้ การผลิตแล้วขายไม่มีกำไรก็จะไม่เกิดขึ้น เพราะนี่คือหัวใจของยุคการตลาดที่แท้จริง องค์กรใด ๆ ก็ตามก็เป็นเช่นเดียวกันกับเกษตรกร ถ้าทำงานแล้วไม่แสวงหากำไร องค์กรหรือเกษตรกรครอบครัวนั้นก็พึ่งตนเองไม่ได้ ต้องพึ่งพาคนอื่นองค์กรอื่น ภูมิคุ้มกันทั้งหลายเป็นตัวอย่าง ภูมิคุ้มกันขององค์กรไม่แสวงหากำไร ภูมิคุ้มกันเหล่านั้นดำรงอยู่ได้ด้วย **เงินบริจาค** ทั้งนี้ ดังนั้น กำไรคือตัวแปรตรงในสมการของการพึ่งพาตนเอง กล่าวคือการพึ่งพาตนเองขึ้นอยู่กับกำไร ถ้ากิจการนั้นมีกำไรมากก็พึ่งตนเองได้มาก แต่กำไรน้อยก็พึ่งพาตนเองได้น้อย (แต่ก็ยังพึ่งพาตนเองได้อยู่) ในทางตรงข้ามถ้าไม่มีกำไรเลยมีแต่ขาดทุนก็มีทางออก 2 ทาง ถ้าจะให้อยู่รอดได้ก็ต้องหาผู้อุดหนุนหรือผู้บริจาคตานมาช่วยแบบมูลนิธิหรือจะล้มละลาย สำหรับเกษตรกรการล้มละลายก็คือการเปลี่ยนมือ หรือกรจากเกษตรกรไปเป็นอีกกรหนึ่งคือ กรรมกร กรรมกรผู้รับจ้างขุดดินก่อสร้าง เป็นต้น

6) งานด้านการวิจัยเกษตรศาสตร์และชีววิทยาที่เป็นไป เพื่อหาความจริง ตลอดจนการค้นหาค้นหาเทคโนโลยีใหม่ๆ เพื่อการเพิ่มผลผลิต เพื่อการเพิ่มคุณภาพของการผลิตและสินค้า และการวิจัยตลาด เป็นอีกองค์ประกอบหนึ่งในระบบธุรกิจการเกษตรที่นับวันจะอ่อนแอลงไป การวิจัยเหล่านี้จะปล่อยให้ป็นหน้าที่

ของกรมกองต่างๆ ในกระทรวงเกษตรและสหกรณ์แต่เพียงส่วนเดียว ไม่ได้แล้ว เพราะโลกก้าวหน้าเป็นโลกาภิวัตน์ไปแล้ว วิทยาลัยและมหาวิทยาลัยต่างๆ ในประเทศไทยของเราก็เพิ่มขึ้นจำนวนมากและมีอยู่ตามภูมิภาคและจังหวัดต่างๆ มากมายทั่วประเทศแล้ว พร้อมทั้งสามารถสื่อสาร แบ่งปันความรู้ต่างๆ กับวิทยาลัยและมหาวิทยาลัยทั่วโลก กระทรวงเกษตรและสหกรณ์จึงควรให้ห้องค์กรต่างๆ เหล่านี้เข้ามามีบทบาทหลักในการวิจัย และโดยเฉพาะอย่างยิ่งการวิจัยแบบการวิจัยเพื่อการดัดแปลง (Adaptive Research) ซึ่งจัดเป็นการวิจัยประยุกต์ที่ได้ออกแบบเพื่อการปรับหรือดัดแปลงความก้าวหน้าต่างๆ ทางเทคนิคให้ตรงกับความต้องการของเกษตรกร โดยปกติจะเป็นการทดสอบในสนามจริงเกี่ยวกับเมล็ดพันธุ์ พันธุ์พืช พันธุ์สัตว์และวิธีการต่างๆ นานาที่ได้มีการปรับปรุงให้ดีขึ้นแล้วจะถูกนำไปดำเนินการในสภาพฟาร์มก่อนที่จะนำไปแนะนำแก่เกษตรกรทั่วไปในฐานะความรู้หรือเทคโนโลยีที่เหมาะสมกับแต่ละภูมิสังคม การวิจัยเพื่อการดัดแปลงนี้จะเป็นก้าวแรกของวิทยาลัยและมหาวิทยาลัยต่างๆ ในภูมิภาคและจังหวัดที่เกี่ยวข้องโดยลงไปทำการวิจัยระดับท้องถิ่นเช่นตำบลหรือหมู่บ้าน เพื่อให้สามารถได้รับผลผลิตที่สามารถสร้างตลาดที่เอาใจลูกค้าเฉพาะกลุ่ม (Niche Market) ให้ได้ ในที่สุดวิทยาลัยและมหาวิทยาลัยเหล่านี้ก็จะเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาการเกษตรของชาติอย่างเข้มข้นต่อไป โอกาสเช่นนี้ต้องเริ่มตั้งแต่วันนี้

7) ในอนาคตอันใกล้นี้ ขยะทางการเกษตรจะไม่มีเหลือเพราะขยะเหล่านั้นไม่ว่าจะเป็นเศษวัสดุจากกิ่ง ก้าน ใบ ลำต้น เปลือก ตอ ตอซังข้าว ซังข้าวโพด มูลสัตว์ กระดูกสัตว์ เศษอาหาร ฯลฯ ขยะเหล่านี้จะถูกนำไปเปลี่ยนเป็นเชื้อเพลิงและก๊าซชีวภาพก่อนที่จะนำไปแปรรูปขั้นสุดท้ายเป็นปุ๋ยอินทรีย์ หรือปุ๋ยอินทรีย์เคมี แล้วแต่การใช้ประโยชน์ ทำให้เกิดการแปรรูป สร้างมูลค่าเพิ่ม เป็นพลังงานและปุ๋ย สิ่งเหล่านี้จะช่วยเกษตรกรในการลดต้นทุนการผลิตของตนเองและชุมชน การกระทำดังนี้จะช่วยให้มีการรักษาสสิ่งแวดล้อมในน้ำ ดินและอากาศ แทนที่จะกลายเป็นภาระของสังคมในรูปของสิ่งแวดล้อมที่เป็นพิษ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ต้องสนับสนุนเกษตรกรและภาคเอกชนในการใช้ประโยชน์ขยะในภาคเกษตรให้เป็นเทคโนโลยีและเป็นวัสดุปัจจัยที่เป็นองค์ประกอบหนึ่งในระบบธุรกิจการเกษตรที่สำคัญเพราะขณะนี้ น้ำมันเชื้อเพลิงจากใต้ดินซึ่งเป็นทั้งแหล่งพลังงานและปุ๋ยยูเรียนับวันจะมีราคาแพงมากขึ้น

8) ภาคเกษตรในวันนี้ไม่ได้เป็นเพียงแหล่งผลิตอาหารคน (Food) อาหารสัตว์ (Feed) แต่ยังเป็นแหล่งอาหารพืช คือ ปุ๋ย (Fertilizer) แหล่งพลังงาน (Fuel) และแหล่งกำจัดก๊าซคาร์บอนที่เป็นต้นเหตุภาวะโลกร้อน คือการปลูกป่า (Forest) เพื่อแสวงหาคาร์บอนเครดิต และสุดท้ายก็เป็นแหล่งความสวยงาม คือ ไม้ดอกไม้ประดับและกล้วยไม้ (Flower) ผลผลิตทั้ง 6 Fs นี้ทุกตัวสามารถสร้างรายได้ให้แก่เกษตรกร ถ้าเกษตรกรรู้จักเพาะปลูกแบบผสมผสาน (Integrated Farming System) โดยให้แต่ละส่วนพึ่งพากันเกื้อกูลกัน ในที่สุดตัวเราเองรวมทั้งชุมชนก็สามารถพึ่งพาสิ่งเหล่านั้นได้ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์จำเป็นต้องให้การสนับสนุนการเพาะปลูกพืชและเพาะเลี้ยงสัตว์ในความหมายของการผสมผสานนี้เพื่อขยายโอกาสให้แก่เกษตรกรมากขึ้น และควรมีการนำไปใช้ประโยชน์อย่างจริงจังโดยเร็วต่อไป ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดและได้ผลแล้ว คือ การผลิต Bio Diesel จากสบู่ดำที่ปลูกไว้ 1 ไร่ จะได้น้ำมันที่หีบได้จากเมล็ดสบู่ดำจำนวนประมาณ 100 ลิตร/ต่อปี นั้น ไปใช้ในไร่นากับเครื่องยนต์ดีเซลสูบเดียว จะช่วยลดต้นทุนการผลิตของเกษตรกรได้อย่างมาก

9) สินเชื่อภาคการเกษตรนั้น เป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งในยุคของเศรษฐกิจแบบการตลาด เพราะเกษตรกรต้องใช้แหล่งสินเชื่อในการนำไปซื้อหาปัจจัยการผลิตและเทคโนโลยีต่างๆ วันนี้ทั้งธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธกส.) และธนาคารออมสินได้สนับสนุนการ

ให้สินเชื่อบริหาร เพื่อเป็นแหล่งทุนในระบบแก่เกษตรกร แทนที่สินเชื่อนอกระบบ นับเป็นคุณูปการแก่ภาคเกษตรกรรมที่ควรค่าแก่การยกย่องให้ปรากฏไว้ ณ ที่นี้เป็นอย่างยิ่ง

10) ที่ดินเป็นปัจจัยการผลิตที่สำคัญที่สุดปัจจัยหนึ่ง ในระบบธุรกิจการเกษตร ระยะหลัง ๆ มานี้ทราบว่ามีต่างชาติเข้ามาใช้คนไทยเป็นนอมินี กว้านซื้อที่ดินทำนา เพื่อไปสร้างความมั่นคงทางอาหารให้กับต่างชาติมากขึ้น ข้อเท็จจริงเรื่องนี้เป็นอย่างไร ทางภาครัฐก็กำลังติดตามตรวจสอบอยู่ แต่ที่สำคัญคือได้ข้อสรุปว่าประเทศไทยมีที่ดินที่ดีที่สุดในโลกสำหรับปลูกข้าว ประเทศไทยยังมีที่ดินมากมาย เพื่อที่จะแจกจ่ายให้กับคนไทยที่มีหัวใจเป็นเกษตรกร ขอเพียงแต่ให้กระทรวงเกษตรและสหกรณ์เข้ามาบริหารจัดการที่ดินอย่างจริงจัง ปัญหาขาดแคลนที่ดินทำกินภาคเกษตรก็จะลดน้อยลงเช่น กรณีกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ร่วมกับกระทรวงการคลังนำเอาที่ดินราชพัสดุ 1 ล้านไร่มาให้เกษตรกรเช่าทำกินและกรณีที่พัก. ร่วมกับกองทุนฟื้นฟูเกษตรกรจัดสรรที่ดินแก่เกษตรกรที่ไม่มีที่ดินทำกินเป็นต้น อื่นๆ กระทรวงมหาดไทยแม้ว่าจะไม่เกี่ยวข้องกับการเกษตรโดยตรงก็กำลังนำเอาที่ดินของรัฐที่ดูแลมาให้เกษตรกรเช่าทำกินในราคาถูก ตัวอย่างเหล่านี้แสดงให้เห็นว่ายังมีวิธีการจัดหาที่ดินได้อีกมากรวมทั้งการออกโฉนดชุมชน จึงขอให้กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ทุ่มเทในเรื่องการจัดสรรที่ดินทำกินให้เกษตรกรผู้ยากไร้อย่างจริงจังต่อไป

11) เกษตรกรแห่งอนาคต จะประกอบด้วยเกษตรกร 3 ประเภท กล่าวคือ ในที่สุดเกษตรกรไทยที่มีอยู่หลากหลายทั้งทางฐานะและชนิดของสินค้าที่ทำการผลิตก็จะสามารถจัดเข้าเป็นกลุ่มเกษตรกรในกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งของเกษตรกรตามลำดับขั้นตอนการดำเนินงานของทฤษฎีใหม่ 3 ขั้นตอนที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงดำริขึ้นและพระราชทานไว้แก่พสกนิกรชาวไทย (เพื่อแก้ไขปัญหาการเกษตรกรรมไม่ได้ผล เช่น ในพื้นที่แห้งแล้ง ขาดแคลนน้ำในการเกษตร โดยเฉพาะที่ทำนาในเขตน้ำฝน) การจำแนกเกษตรกรทั่วประเทศเป็น 3 กลุ่มตามบันได 3 ขั้นของวิธีการเกษตรทฤษฎีใหม่จะช่วยให้เกษตรกรเข้าใจถึงการก้าวเดินออกจากระบบการผลิตเพื่อการยังชีพไปสู่การผลิตเพื่อขายได้อย่างค่อยเป็นค่อยไป ไม่ใช่ก้าวกระโดดอย่างแต่ก่อน เกษตรกรทั้ง 3 กลุ่ม หรือ 3 ขั้น คือ

1. เกษตรกรขั้นที่ 1 เกษตรกรเหล่านี้คือเกษตรกรรายย่อยหรือเกษตรกรแบบครัวเรือนที่เป็นเกษตรกรส่วนใหญ่ของประเทศ มีฐานะยากจน มักขาดแคลนทุนทางปัญญาและทุนทางสังคมและเศรษฐกิจควบคู่กันไป การขาดแคลนทุนเหล่านี้ทำให้การปรับตัวและการยอมรับการเปลี่ยนแปลงเข้าสู่การผลิตแบบการตลาดเป็นไปอย่างทุลักทุเล การผลิตของเกษตรกรกลุ่มนี้ต้องอาศัยแรงงานในครัวเรือนเป็นสำคัญ ที่ดินที่ใช้ในการประกอบอาชีพก็มักจะมีขนาดเล็ก อย่างไรก็ตามนับเนื่องจากการที่เกษตรกรไทยส่วนใหญ่ได้มีโอกาสทราบถึงหลักการเศรษฐกิจพอเพียงและการเกษตรทฤษฎีใหม่ บัดนี้เกษตรกรในกลุ่มนี้นับวันจะมีปริมาณเพิ่มมากขึ้น เกษตรกรในกลุ่มนี้จะเรียนรู้และมีความรู้เกี่ยวกับการจัดการที่ดินเพื่อทำการเกษตรแบบผสมผสาน ภาครัฐและภาคเอกชนหรือมูลนิธิอาจยื่นมือเข้าไปช่วยเหลือโดยการสร้างสระเก็บน้ำที่มีขนาดประมาณร้อยละ 30 ของเนื้อที่ถือครองเพิ่มมากขึ้น ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรอาจจะเข้าไปให้สินเชื่อระยะยาวเพื่อการขุดสระน้ำแบบเดียวกันกับแบบที่ให้สินเชื่อเพื่อกู้ซื้อบ้านก็ได้ พื้นที่ที่มีการจัดการดีแล้วและมีการปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์ตามแนวทางผสมผสานที่แท้จริงจะทำให้เกษตรกรกลุ่มนี้ใช้พื้นที่ได้ตลอดทั้งปี มีความรู้ในการกำจัดขยะ แปรรูปขยะเป็นก๊าซ เป็นปุ๋ย รวมทั้งปลูกพืชปุ๋ยสดทำให้

ที่ดินอุดมสมบูรณ์ขึ้นโดยไม่ต้องใช้ปุ๋ยเคมีอย่างแต่ก่อน สิ่งแวดล้อมก็ดี ต้นทุนการผลิตสินค้าก็ต่ำลง เพราะมีการควบคุมการใช้จ่ายโดยใช้ความรู้ทางบัญชี รัฐช่องทางการตลาด ราคาสินค้าเกษตรทุกวัน ถ้ามีผลิตผลเหลือจากการบริโภคในครัวเรือนก็นำไปขายที่ตลาดที่กระทรวงและสหกรณ์จัดตั้งไว้ให้ รายได้จึงเกิดขึ้นทยอยเข้ามาทั้งปี รัฐจะเข้ามาส่งเสริมการผลิตทางการเกษตรและส่งเสริมด้านเคหะกิจเพื่อให้แต่ละครัวเรือนเกษตรกรรายย่อยมีฐานะความเป็นอยู่ที่ดี ทั้งภาคการผลิต การแปรรูปของอาหารในครัวเรือนก็นำไปขายที่ตลาดที่กระทรวงเกษตรและสหกรณ์จัดตั้งไว้ให้ การเลี้ยงเด็ก โภชนาการ สุขศึกษา การเตรียมและการปรุงอาหาร ตลอดจนการ ตัดเย็บเสื้อผ้า การเลี้ยงไก่ การประมงในครัวเรือน การทำสวน เป็นต้น การดำรงตนเช่นนี้ทำให้สามารถเข้าถึงความรู้ ด้านการตลาดแบบค่อยเป็นค่อยไปได้ ผลผลิตที่เหลือจากการบริโภคในครัวเรือนก็จะถูกนำออกไปขายในชุมชนของตนเอง ก่อให้เกิดรายได้ มีกำไร สามารถพึ่งพาตนเองได้ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ต้องลงทุนและส่งเสริมเกษตรกรกลุ่มนี้ให้เกิดขึ้นมากๆ เกษตรกรกลุ่มนี้จะเป็นฐานรากของประเทศที่เข้มแข็งต่อไป

2. เกษตรกรขั้นที่ 2 เกษตรกรเหล่านี้คือ เกษตรกรรายย่อยที่พึ่งตนเองได้แล้วในขั้นที่ 1 เกษตรกรเหล่านี้จะเป็นหัวหอกในการจัดการรวมกลุ่มเกษตรกรรายย่อยรายอื่นๆ ที่ทำการผลิตสินค้าประเภทเดียวกัน และมีทัศนคติทางเศรษฐกิจสังคมและวัฒนธรรมคล้ายคลึงกันเข้าด้วยกันอย่างน้อย 7 ครัวเรือนเพื่อจัดตั้งเป็นวิสาหกิจชุมชนโดยไปจดทะเบียนกับสำนักงานเกษตรอำเภอที่อยู่ใกล้เคียง การรวมกลุ่มทำให้เกษตรกรขั้นที่ 2 นี้มีขนาดการประกอบอาชีพที่ใหญ่ขึ้น การรวมพลังทั้งปัญญา ทุนทรัพย์ แรงกาย แรงใจ ทำให้เกิดการร่วมมือกันในด้านต่าง ๆ สามารถเข้าถึงแหล่งทุนได้ง่ายกว่าการดำรงอยู่แบบหัวเดียวกระเทียมลีบ การรวมตัวกันนี้อาจจะนำไปสู่การทำการผลิตสินค้าแบบเฉพาะอย่าง หรือแบบเชิงเดี่ยว เช่น การปลูกพืชไร่ อุตสาหกรรม ได้แก่ อ้อย ,ยาง ,มันสำปะหลัง,ข้าวโพด เป็นต้น หรืออาจจะนำไปสู่การร่วมมือกันแปรรูปสินค้าขั้นปฐมภูมิเป็นทุติยภูมิ เช่น ข้าวอินทรีย์บรรจุถุงขาย โดยร่วมลงทุนในการสร้างโรงสีข้าวแบบข้าวอินทรีย์ เป็นต้น สินค้าที่ผลิตได้ก็นำมารวมกันคัดแยกเกรดแล้วนำไปค้าขายแลกเปลี่ยนกันในตลาดสดที่ตั้งอยู่ในชุมชนของตนเองเป็นหลัก สร้างให้เกิดวิสาหกิจชุมชนขั้นพื้นฐาน และหากมีสินค้าเหลือจากการบริโภคของชุมชนสินค้าเหล่านั้นก็จะถูกนำออกไปขายนอกชุมชนต่อไป การรวมตัวเป็นกลุ่มวิสาหกิจชุมชนหรือกลุ่มเกษตรกรหรือสหกรณ์ ในขั้นนี้ทำให้กลุ่มหรือเครือข่ายมีอำนาจต่อรอง มีการแบ่งปันความรู้และภูมิปัญญาซึ่งกันและกัน มีการแบ่งหน้าที่การทำงานกันภายในกลุ่ม มีประธานกลุ่ม เற்றுญิกกลุ่ม ฝ่ายเทคนิค ฝ่ายการตลาด งานการที่เคยทำเฉพาะตัว เฉพาะแต่ละครัวเรือน ซึ่งแน่นอนว่า เป็นงานหนักตลอดเวลา และลำบากตลอดเวลา เมื่อนำมาแชร์กันเป็นกลุ่มก็ทำให้สามารถฝากผีฝากไข้กันได้บ้าง งานที่เคยหนัก ก็ได้รับการแบ่งเบาซึ่งกันและกัน ความลำบากทั้งหมดก็เบาบางลงเพราะได้ช่วยกันคิด ช่วยกันทำ มีเหตุมีผล มีภูมิคุ้มกัน และมีความพอประมาณไม่สุดโต่ง อันเนื่องจากการที่เมื่อหลายๆ ครอบครัวมาทำงานร่วมกันงานจะสำเร็จได้ก็ด้วยการที่ทุกคนช่วยลดอดีตตาของตนเองลงเพื่อรักษาส่วนรวมไว้ให้คงอยู่อย่างยั่งยืนต่อไป

3. เกษตรกรขั้นที่ 3 เป็นเกษตรกรขั้นก้าวหน้าเกษตรกรกลุ่มนี้อาจเป็นเกษตรกรในขั้นที่ 1 หรือ ขั้นที่ 2 เดิมซึ่งบัดนี้ได้พัฒนาสู่การพัฒนาสินค้าการเกษตรของตน มีการผลิตและแปรรูปขนาดใหญ่เพื่อทำธุรกิจส่งออกซึ่งผลผลิตออกไปนอกพื้นที่ทั่วประเทศจนถึงขั้นส่งต่างประเทศ เป็นต้น หรืออาจจะเป็นกลุ่มเกษตรหัวก้าวหน้าที่รวมตัวกันกับนักธุรกิจเอกชน กลุ่มเกษตรกรเหล่านี้จะพัฒนาไปเป็นสหกรณ์

หรืออาจเป็นวิสาหกิจขนาดย่อม หรือขนาดกลางเกิดขึ้นเป็นรูปบริษัท ห้างร้านต่างๆ การดำเนินการในขั้นนี้ ถือเป็นขั้นวิสาหกิจชุมชนก้าวหน้า มีการติดต่อร่วมมือกับแหล่งเงินทุนได้แก่ ธนาคาร และแหล่งพลังงาน เช่น บริษัทน้ำมัน อาจมีการจัดตั้งและบริหารโรงสีของตนเองหรือจัดตั้งและบริหารร้านค้าสหกรณ์ ทั้งฝ่ายเกษตรกรและฝ่ายธนาคารกับบริษัทต่างๆก็จะได้ประโยชน์ร่วมกัน เช่น เกษตรกรจะขายข้าวได้ในราคาที่สูงขึ้น ไม่ถูกกดราคา เกษตรกรสามารถซื้อเครื่องอุปโภคราคาคำจากร้านค้าสหกรณ์ในราคาขายส่ง ธนาคารกับบริษัทจะซื้อข้าวบริโภคในราคาต่ำเพราะไม่ต้องซื้อผ่านคนกลาง เป็นต้น จุดเด่นของการเป็นเกษตรกรในกลุ่มนี้คือการอาศัยความรู้ ภูมิปัญญาต่างๆ ทั้งทางด้านเกษตรและการตลาด มีความสามารถในการบริหารจัดการ สามารถปรับตัวให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงของตลาดได้อย่างรวดเร็ว ทำให้สามารถรักษาระดับรายได้ในระดับใกล้เคียงหรือมากกว่าอาชีพอื่น ๆ นอกภาคการเกษตร

ขณะนี้ได้ทราบว่าเป็นปีงบประมาณ พ.ศ. 2552 กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ได้จัดให้มีการจดทะเบียนเกษตรกรให้ทันสมัยอีกครั้งหนึ่ง ข้อมูลที่ได้มาครั้งนี้ควรจะนำไปจำแนกว่าครัวเรือนใด ในภาคเกษตรจะจัดเข้าเป็นกลุ่มเกษตรกรในขั้นใด ทั้งนี้ก็เพื่อจะได้นำครัวเรือนเหล่านั้นเข้าสู่ระบบการผลิตเพื่อการตลาดได้อย่างถูกต้อง กรมกองต่างๆในกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ก็จะสามารถเข้าไปช่วยเหลือสนับสนุนได้ด้วยดีไม่สะเปะสะปะทะอะอีกต่อไป

อันที่จริงเกษตรกรทั้ง 3 กลุ่มข้างต้นนั้น บัดนี้มีอยู่แล้วโดยอาจเกิดขึ้นทั้งโดยธรรมชาติและโดยการสนับสนุนของภาครัฐและเอกชน เพื่อสนองแนวทางการพัฒนาการเกษตรแนวใหม่ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงดำริขึ้น สำหรับในบางกรณีภาครัฐหรือเอกชนก็อาจจะเข้ามามีส่วนร่วมในการนำพากลุ่มแทนที่จะให้การสนับสนุนอยู่ข้างหลัง เช่นกรณีการจัดทำการทำฟาร์มโดยมีสัญญา (Contract Farming) ซึ่งเป็นระบบการผลิตระบบหนึ่งที่เกษตรกรแต่ละรายหรือหลายๆรายรวมตัวกันเป็นกลุ่มวิสาหกิจชุมชน หรือเป็นกลุ่มเกษตรกรหรือเป็นสหกรณ์ เกษตรกรเหล่านี้จะทำสัญญาหรือข้อตกลงกับบริษัทเอกชน เพื่อทำการผลิตสินค้าเกษตรชนิดใดชนิดหนึ่งหรือหลายๆ ชนิด ตามมาตรฐานอย่างน้อยที่สุดระดับใดระดับหนึ่ง ทำให้ผลผลิตที่ได้มีคุณภาพสอดคล้องกับความต้องการของตลาด เกษตรกรผู้เข้าร่วมหรือกลุ่มที่เข้าร่วมจะได้รับคำแนะนำด้านวิชาการ บังคับการผลิต สินค้าและบริหารการตลาด อนึ่ง องค์การตลาดเพื่อเกษตรกร (อ.ต.ก.) ก็เป็นอีกองค์กรหนึ่งในอนาคตที่สามารถเข้ามาให้การสนับสนุนวิสาหกิจชุมชนดำเนินธุรกิจในรูปแบบการทำฟาร์ม โดยมีสัญญากับสินค้าการเกษตรทุกชนิด เพราะ อ.ต.ก. เป็นมือการตลาดของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ที่สามารถเข้าไปช่วยเหลือเกษตรกรที่ผลิตสินค้าการเกษตรได้แต่ยังไม่มีเอกชนรายใดสนใจเข้ามาทำการตลาดให้

เมื่อกลับมาพิจารณาถึงเกษตรกรทั้ง 3 กลุ่มหรือตามบันได 3 ขั้น นั้นจะพบว่า วิธีการพัฒนาการเกษตรแนวทางนี้ต้องไปร่วมกับข้อเสนอแนะอื่นๆ อีก 10 ข้อข้างต้น จะทำให้กระทรวงเกษตรและสหกรณ์สามารถนำพาภาคเกษตรกรรมออกจากระบบการผลิตเพื่อยังชีพเข้าสู่ระบบการผลิตแบบพอเพียงก่อนก่อนที่จะก้าวเข้าสู่ระบบการผลิตแบบการตลาด วิธีการการเกษตรทฤษฎีใหม่ซึ่งเป็นทฤษฎีภายใต้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงจะเป็นทางสายกลางให้เกษตรกรไทยเข้าสู่สมรรถภูมิการแข่งขันทางการค้าสินค้าเกษตรกรรมได้อย่างยั่งยืน สามารถสร้างความเป็นธรรมด้านรายได้และยกระดับรายได้ ฐานะ ความเป็นอยู่ของเกษตรกรให้สูงขึ้น เพื่อให้ครอบครัวเกษตรกรมีมาตรฐานการดำรงชีวิตดีขึ้น เทียบเท่ากับคนในสาขาอาชีพอื่นและมีความสามารถอย่างน้อยก็พร้อมที่จะรักษาตำแหน่งผู้ส่งออกสินค้าเกษตรเป็นอันดับที่ 6 ของ

โลกไว้ได้ในอนาคตอันใกล้นี้ ดังนั้น จากคำถามที่ตั้งไว้แต่ต้น บัดนี้เราก็ได้รับคำตอบแล้วโดยสรุปก็คือ ให้กระทรวงเกษตรและสหกรณ์นำการตลาดมาทำเอง ทำให้ถูกต้องแล้วนำเอาวิธีการพัฒนาการเกษตรแนวทางเกษตรทฤษฎีใหม่ภายใต้หลักเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมาเป็นวิธีการเคลื่อนย้ายเกษตรกรไทยออกจากเศรษฐกิจแบบยังชีพ (Subsistence Economy) ผ่านเส้นทางเศรษฐกิจพอเพียง (Sufficiency Economy) ซึ่งเป็นทางสายกลางเพื่อก้าวเข้าสู่เศรษฐกิจการตลาด (Market Economy) อย่างยั่งยืนต่อไป

การส่งเสริมการเกษตรในอนาคต

เมื่อพิจารณานโยบายเร่งด่วนที่กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ควรดำเนินการ 11 ข้อข้างต้นนี้การส่งเสริมการเกษตรก็เป็นงานหนึ่งของกระทรวงที่ต้องเข้าไปรองรับการดำเนินงานดังกล่าว กรมส่งเสริมการเกษตรในอนาคตจึงต้องเข้าไปดำเนินงานที่สอดคล้องกับนโยบายเร่งด่วนเหล่านั้น ดังนี้

1) โดยที่กรมส่งเสริมการเกษตรมีคนอยู่ทั่วทุกทิศ เป็นมิตรแท้ของเกษตรกร เจ้าหน้าที่ส่งเสริมระดับตำบลหรือที่เรียกว่าเกษตรตำบลก็คือ บุคคลที่อาศัยอยู่ในถิ่นที่อยู่ของเกษตรกรและจะคุ้นเคยกับเกษตรกรและกิจกรรมต่างๆที่เกษตรกรทำอยู่ เขาจะทราบถึงปัญหาในการผลิตแล้วยังช่วยหาหนทางแก้ไขปัญหาด้านการผลิต แต่ที่ผ่านมาเขาจะไม่เข้าไปเกี่ยวข้องกับการตลาดโดยตรง เมื่อราคาผลผลิตตกต่ำเนื่องจากถูกพ่อค้ากดราคา เกษตรตำบลและเกษตรกรเองก็ไม่ทราบว่าควรจะต้องทำอย่างไร ดังนั้นหากกระทรวงเกษตรและสหกรณ์กำหนดนโยบายใหม่มาให้กรมส่งเสริมการเกษตรเข้าไปดูแลเกี่ยวข้องกับการตลาดโดยทำงานร่วมกันกับองค์การตลาดเพื่อเกษตรกร (อ.ต.ก.) และกระทรวงพาณิชย์ เพื่อวางแผนการตลาด การแปรรูปและการผลิต เพื่อแก้ปัญหาราคาผลผลิตตกต่ำในอนาคตแล้วสร้างอนาคตและความเป็นธรรมด้านอื่น ๆ ให้แก่เกษตรกรด้วย นโยบายใหม่นี้จะส่งผลให้เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรทุกระดับต้องเรียนรู้เรื่องการตลาดร่วมกับเจ้าหน้าที่ของ อ.ต.ก. และกระทรวงพาณิชย์ เพื่อนำความรู้นั้นไปถ่ายทอดให้แก่เกษตรกรต่อไป ซึ่ง ณ จุดนี้ กรมส่งเสริมการเกษตรจึงต้องทำงานส่งเสริมเพิ่มขึ้นอีก 2 งาน คือ การส่งเสริมการตลาด และการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน โดยแต่เดิมนั้นกรมส่งเสริมการเกษตรทำงานส่งเสริมอยู่แล้ว 2 งาน คือ การส่งเสริมการผลิต และการส่งเสริมเคหะกิจสำหรับส่วนที่เกี่ยวข้องกับวิสาหกิจชุมชนนั้น แต่เดิมรับทำหน้าที่เพียงรับจดทะเบียนวิสาหกิจชุมชนเท่านั้น

2) เพื่อให้กรมส่งเสริมการเกษตรสามารถทำงานในหน้าที่ใหม่เพิ่มขึ้นอย่างน้อย อีก 2 งานกรมส่งเสริมการเกษตรจำเป็นต้องมีการปรับโครงสร้างและปรับปรุงการจ้างบุคลากรเข้ามาทำงาน โดยต้องร่วมกับส่วนภูมิภาค (จังหวัด) และส่วนท้องถิ่น (องค์การบริหารส่วนจังหวัดและตำบล) ปรับปรุงทั้งโครงสร้างและบุคลากรให้สามารถรับงานดังกล่าวที่เพิ่มขึ้นอีก 2 งาน อย่างมีประสิทธิภาพต่อไป

3) กรมส่งเสริมการเกษตรต้องเพิ่มอาสาสมัครเกษตรกรที่ดูแลภาคการผลิตสินค้าขั้นปฐมภูมิอยู่จากเดิมที่มีเพียงระดับตำบลๆ ละ 15 คน เมื่อมีงานส่งเสริมการตลาดและงานส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนเพิ่มขึ้น จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องเพิ่มอาสาสมัครระดับหมู่บ้านขึ้นมา อีกหมู่บ้านละ 10 คน ส่งผลให้เพิ่มอาสาสมัครจากเดิมที่มีอยู่ 120,000 คน โดยประมาณไปเป็น 920,000 คน ทั่วประเทศเพื่อดูแลส่วนของสินค้าที่เน่าเสียง่าย ส่วนสินค้าเกษตรแปรรูปต้องได้รับการดูแลจากกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรที่มีอยู่ประมาณ 700,000 คน

ทั่วประเทศอย่างจริงจังต่อไป เพื่อรองรับงานใหม่ที่เพิ่มขึ้นดังกล่าวแล้ว ตลอดจนมีการปรับโครงสร้างการทำงานใหม่ทั้งในระดับส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค และส่วนท้องถิ่น เช่นที่เสนอไว้ตามข้อ 2 ทำให้เชื่อได้ว่าการแก้ปัญหาด้านการตลาด การแปรรูปและการผลิตจะบังเกิดผลเป็นกระบวนการที่เป็นรูปธรรมชัดเจน ตัวชี้วัดที่เห็นได้คือ ราคาสินค้าตกต่ำจะมีโอกาสเกิดขึ้นน้อยมาก เกษตรกรพอใจกับราคาผลผลิตที่เป็นไปตามความคาดหวังที่วางไว้

4) จุดสำคัญๆในกระบวนการบริหารจัดการเรื่องความปลอดภัยทางอาหารที่ทางกรมส่งเสริมการเกษตรต้องเข้าไปดูแลอย่างใกล้ชิดร่วมกับกรมวิชาการเกษตร กรมการข้าว และสำนักงานมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติ(มกอช.) โดยทำหน้าที่ดูแลเรื่องการผลิตแบบเกษตรที่ดีที่เหมาะสม (Good Agricultural Practice -GAP) และ การผลิตอาหารตามหลักเกณฑ์วิธีการที่ดี(Good Manufacturing Practice -GMP) ตามลำดับ มกอช.จะทำหน้าที่เป็นผู้กำหนดและรับรองมาตรฐาน (Accreditor) กรมการข้าว และกรมวิชาการเกษตรเป็นผู้ตรวจสอบ (Inspector) ส่วนกรมส่งเสริมการเกษตรเป็นผู้ส่งเสริมแนะนำ (Advisor) เจ้าหน้าที่ส่งเสริมในระดับตำบลจะจัดตั้งศูนย์ GAP ขึ้นที่ศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบล ซึ่งอาจจะเพิ่มสาขาย่อยตามบ้าน หรือ สำนักงานของผู้ใหญ่บ้านในหมู่บ้าน เพื่อเปลี่ยนแปลงทัศนคติเกี่ยวกับความปลอดภัยทางด้านอาหารในระดับรากหญ้าอย่างถึงรากถึงโคน และเจ้าหน้าที่ส่งเสริมระดับอำเภอจะจัดตั้งศูนย์คัดแยกสินค้าเกษตรที่ส่งเสริมให้เกษตรกรรู้จักการทำ GMP สินค้าเกษตรที่เริ่มจากระดับอำเภอเป็นต้นไป ศูนย์ที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพทั้ง 2 ส่วนนี้ คือจุดพลิกผันในการแก้ปัญหาราคาสินค้าเกษตรตกต่ำได้อย่างยั่งยืน ศูนย์คัดแยกสินค้าเกษตรที่อำเภอ จะเป็นผู้ควบคุมคุณภาพสินค้าและจะทำหน้าที่รับคำสั่งซื้อและจัดหาสินค้าเพื่อส่งมอบให้แก่ลูกค้าหรือพ่อค้าคนกลางที่ดีในระดับเมืองทั้งในตลาดทั่วไปและตลาดในร้านค้าปลีก-ค้าส่ง สมัยใหม่ ตลอดจนห้างสรรพสินค้าและพ่อค้าส่งออกได้อย่างมีประสิทธิภาพ หนึ่งการจัดตั้งศูนย์คัดแยกนี้ได้มีการทดลองทำแล้วใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้เพื่อจัดการกับล้งกองนับตั้งแต่ปี 2549 เป็นต้นมา พบว่าศูนย์คัดแยกเป็นระบบงานหนึ่งในห่วงโซ่อุปทานและโลจิสติกส์ที่สำคัญมาก และสามารถแก้ปัญหาล้งกองล้นตลาด ราคาตกต่ำได้เป็นอย่างดี ในขณะที่มีเหตุการณ์ความไม่สงบใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้คุกคามกิจกรรมดังกล่าวอย่างต่อเนื่องอยู่

5) ในธุรกิจทุกประเภทไม่เว้นแม้กระทั่งธุรกิจทางการเกษตร ผู้ผลิตจำเป็นต้องเข้าไปแข่งขันในตลาดโดยวิธีลดต้นทุนการผลิต วิธีลดต้นทุนการผลิตที่เห็นได้ชัดวิธีหนึ่งก็คือ การดำเนินนโยบาย ส่งเสริมการเกษตรที่ดีที่เหมาะสม (GAP) และส่งเสริมการเกษตรอินทรีย์ กิจกรรมทั้ง 2 ระบบนี้คล้ายคลึงกันมาก เพราะมีขั้นตอนการทำงานเหมือนกันตรงที่อุปทานของวัสดุที่เป็นปัจจัยการผลิต เช่น ปุ๋ย ยาปราบศัตรูพืช น้ำชลประทาน ฯลฯ มีที่มาที่ต่างกัน กล่าว คือในระบบ GAP นั้น วัสดุปัจจัยการผลิตเหล่านั้นยังคงมีที่มาจากสารเคมีสังเคราะห์ แต่ในระบบการผลิตแบบเกษตรอินทรีย์นั้น ไม่มีสารเคมีที่มาจากการสังเคราะห์แต่ประการใด ยกตัวอย่าง ปุ๋ยที่ใช้ในระบบ GAP นั้น เกษตรกรจะได้รับคำแนะนำให้ใช้ปุ๋ยเคมีที่ถูกรับกับชนิดพืชที่ปลูก แต่ปริมาณการใช้จะใช้วิธีการที่เรียกว่าปุ๋ยสั่งตัด คือให้ใช้ปุ๋ยตามค่าวิเคราะห์ดินทำให้เกษตรกรสามารถลดต้นทุนการผลิตโดยใช้ปุ๋ยลดลงได้มาก ขณะที่ปุ๋ยที่ใช้ในระบบเกษตรอินทรีย์นั้นเกษตรกรจะได้รับคำแนะนำให้ผลิตปุ๋ยอินทรีย์หรือปุ๋ยหมักไว้ใช้เอง โดยใช้ขยะในครัวเรือนและจากไร่นาซึ่งแน่นอนว่าต้นทุนการผลิตก็จะลดลง เมื่อลดต้นทุนได้และสินค้าเกษตรที่ผลิตได้มีคุณภาพสูงโดยมีการตลาดรองรับก็เป็นที่น่าพอใจว่าเกษตรกรจะมีรายได้ที่ดีขึ้น มีปัญญามากขึ้นที่จะทำการลงทุน

เพิ่มเติมเพื่ออนาคตของครอบครัวต่อไป เมื่อการตลาดเป็นไปด้วยดี การค้าขายมีกำไร เกษตรกรก็พร้อมที่จะพึ่งตนเองได้ ก้าวต่อไปเกษตรกรจะก้าวเข้าสู่ยุคเกษตรอินทรีย์และเกษตรปลอดภัยอย่างแท้จริง ซึ่งจะขอเรียกยุคนี้ว่า ยุคการส่งเสริมการเกษตรแบบยั่งยืนก็ได้ เพราะในยุคดังกล่าวข้อดีที่เห็นได้ชัดคือความสามารถในการลดต้นทุนการผลิต ซึ่งการลดต้นทุนการผลิตนี้ยังไม่รวมตัวการลดต้นทุนการผลิตโดยการรื้อระบบการบริหารจัดการการผลิต และการขนส่งที่ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์จะเข้ามาช่วยจัดการต่อไป ยิ่งลดต้นทุนได้มากก็ยิ่งมีกำไรมากขึ้น ก็สามารถพึ่งพาตนเองได้มากขึ้น ดังนั้น เจ้าหน้าที่ส่งเสริมจำเป็นต้องมีความรู้ความเข้าใจเป็นพิเศษกับวิธีการผลิตแบบใช้สารเคมีสังเคราะห์ตามความจำเป็นหรือที่เรียกกันว่า GAP กับวิธีการผลิตแบบไม่ใช้สารเคมีสังเคราะห์ให้ดูทั้งสิ้นในการผลิตสินค้าแบบเกษตรอินทรีย์

อนึ่ง สินค้าเกษตรแบบปลอดภัยและสินค้าเกษตรแบบเกษตรอินทรีย์จำเป็นต้องมีตลาดเป็นของตนเอง โดยแยกช่องจำหน่ายในตลาดให้ชัดเจนว่าช่องใดเป็นสินค้าเกษตรทั่วไปที่ยังไม่มีการควบคุมคุณภาพและไม่มีการควบคุมการใช้สารเคมีโดยภาครัฐ กับสินค้าปลอดภัยหรือสินค้าเกษตรอินทรีย์ โดยขั้นแรกในการรณรงค์ให้ผู้บริโภคถึงความแตกต่างของทั้ง 2 อย่างนี้จากสินค้าเกษตรทั่วไปที่ยังไม่มีการควบคุมก็คือ การที่เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรจะต้องประสานงานกับศูนย์อนามัยแม่และเด็ก หรือสถานอนามัยต่าง ๆ ตลอดจนโรงพยาบาลในอำเภอหรือจังหวัดทั้งของรัฐและเอกชน เพื่อขอที่วางจำหน่ายสินค้าปลอดภัยและสินค้าเกษตรอินทรีย์ ซึ่งบัดนี้ทราบว่ามีการดำเนินการดังกล่าวในหลายจังหวัดแล้ว ปรากฏว่าได้ผลดีทำให้การตลาดตลอดจนการผลิตในเชิงเกษตรยั่งยืนนี้สามารถขยายตัวได้อย่างรวดเร็วเป็นที่ยอมรับของสังคมคนเมืองเป็นอย่างมาก

6) การส่งเสริมไม่ว่าจะเป็นการส่งเสริมการผลิต การส่งเสริมเคหะกิจ การส่งเสริมการตลาด หรือการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน จะกระทำโดยมีเป้าหมายที่ชัดเจนกล่าวคือภายหลังจากที่กรมส่งเสริมการเกษตรสามารถจำแนกสำมะโนครัวหรือทะเบียนเกษตรกรได้แล้วว่าครัวเรือนใดจัดเข้ากลุ่มใดใน 3 ระดับหรือ 3 ขั้นตอนของการเกษตรทฤษฎีใหม่การส่งเสริมใด ๆ ก็ตามสามารถที่จะเริ่มได้โดยมีฐานเปรียบเทียบ (Benchmark) เจ้าหน้าที่ส่งเสริมก็สามารถที่จะวางแผนและปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพสามารถระบุวิธีการส่งเสริมได้อย่างมีประสิทธิภาพเช่นกัน ไม่ว่าจะเป็นการส่งเสริมแบบรายครัวเรือน (รายบุคคล) หรือแบบกลุ่มหรือแบบมวลชน ซึ่งวิธีการส่งเสริมทั้ง 3 วิธีการนี้เป็นวิธีการมาตรฐานที่ใช้เป็นปกติอยู่ในกรมส่งเสริมการเกษตรอยู่แล้ว

อนึ่งเนื่องจากวันนี้มีช่องสัญญาณโทรทัศน์เพิ่มมากขึ้น กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ควรจัดตั้งช่องสัญญาณผ่านดาวเทียมที่ครอบคลุมพื้นที่ทั่วโลกเน้นการส่งเสริมทั้ง 4 งาน นั้นตลอดจนเพื่อการโฆษณาประชาสัมพันธ์สินค้าเกษตรไทยไปทั่วโลกโดยจัดให้มีคำแปลหรือบทแปลที่อยู่ที่ยอบล่างของจอภาพยนตร์ (Subtitle) เป็นภาษาอังกฤษ หรืออาจจะเป็นภาษาจีนก็ได้ในกรณีที่เราต้องการเน้นลูกค้าที่เป็นคนจีนให้เข้าใจเรื่องที่เรากำลังส่งเสริมและเผยแพร่อยู่เพื่อให้ครัวไทยสู่ครัวโลกเกิดเป็นจริงต่อไป

7) กรมส่งเสริมการเกษตรจะทำงานวิจัยร่วมกับกรมวิชาการเกษตร กรมการข้าว และส่วนราชการอื่นในกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ตลอดจนวิทยาลัยและมหาวิทยาลัยที่ตั้งอยู่ในส่วนภูมิภาคทั่วประเทศ โดยเน้นการวิจัยเพื่อการดัดแปลง (Adaptive Research) ก่อนที่จะไปให้คำแนะนำแก่เกษตรกรในแต่ละท้องถิ่นต่อไป

8) กรมส่งเสริมการเกษตรจะร่วมกับมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์และองค์การตลาดเพื่อเกษตรกร (อ.ต.ก.) เป็นเจ้าภาพ ศึกษาแนวคิดเรื่องการวิเคราะห์กระบวนการงาน ซึ่งจะคำนึงถึงกิจกรรมในการดำเนินธุรกิจการเกษตรว่าเป็นสายโซ่ที่เชื่อมโยงเหตุการณ์ต่าง ๆ ตั้งแต่จุดเริ่มต้นของขั้นตอนการผลิตไปจนถึงจุดสิ้นสุดที่ โต๊ะอาหารของผู้บริโภค ของสินค้าเกษตรเจ้าปัญหาแต่ละตัวเพื่อนำไปกำหนดแนวทางการจัดทำแผนการบริหารจัดการและการปฏิบัติการด้านวิศวกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับห่วงโซ่อุปทานและโลจิสติกส์ของสินค้าเกษตรทุกตัวที่กำลังเป็นปัญหาราคาตกต่ำอยู่ในปัจจุบัน เพื่อนำเสนอกระทรวงเกษตรและสหกรณ์พิจารณาสั่งการแก้ไขเป็นกรณีๆ ไปอย่างต่อเนื่อง

9) มีการส่งเสริมการผลิตของการเกษตรที่ทำความเข้าใจไปกับการตลาดที่กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ โดยกรมส่งเสริมการเกษตรจะต้องให้การสนับสนุนอย่างจริงจังอยู่รูปแบบหนึ่ง คือ การทำฟาร์มโดยมีสัญญา(Contract Farming) การทำฟาร์มแบบนี้โดยทั่วไปมักจะริเริ่มโดยภาคเอกชนมีความต้องการสินค้าเกษตรชนิดใดชนิดหนึ่งเป็นการเฉพาะแล้วไปรวบรวมเกษตรกรรายย่อยในพื้นที่ที่เขาคิดว่าเหมาะสมแก่การเพาะปลูกพืชหรือสินค้าที่เขาต้องการแล้วทำสัญญากับกลุ่มเกษตรกรรายย่อยเหล่านั้น ที่อาจรวมตัวกันหลวม ๆ หรือรวมตัวกันเป็นวิสาหกิจชุมชนว่าจะรับซื้อสินค้าที่กลุ่มเกษตรกรผลิตขึ้นมาโดยสินค้านั้นจะต้องมีคุณภาพขั้นต่ำที่กำหนดไว้ในสัญญาอาจจะระบุว่าเกษตรกรจะได้รับคำแนะนำด้านวิชาการ บัณฑิตการผลิตสินเชื่อและบริหารการตลาด และราคาที่ตกลงกัน และเกษตรกรจะตอบแทนธุรกิจเอกชนรายนั้นเป็นผลผลิตจากฟาร์มของเขา การทำฟาร์มแบบนี้บางที่ภาคเอกชนอาจถูกแทนที่โดยรัฐวิสาหกิจหรือสหกรณ์ หรือ อ.ต.ก. ก็ได้ เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรสามารถเป็นตัวกลางช่วยเชื่อมโยงระหว่างกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผู้ผลิตสินค้าเกษตรกับพ่อค้าหรือองค์กรที่สนใจจะให้การสนับสนุนการทำฟาร์มแบบมีสัญญาได้กับทั้งต้องทำหน้าที่เป็นอนุญาโตตุลาการ หากมีกรณีพิพาทระหว่างทั้ง 2 ฝ่ายว่ามีความไม่เป็นธรรมเกิดขึ้น

บทสรุป

การที่ได้พรรณนาถึงความทุกข์ยากลำบากของเกษตรกรตลอดจนความวิบัติของเศรษฐกิจสิ่งแวดล้อม ก็เพื่อจะให้ท่านทั้งหลายได้ตระหนักถึงภัยที่คุกคามการเกษตรกรรมในประเทศนี้เพราะความไม่สมประกอบของระบบธุรกิจการเกษตรของเรา อย่างไรก็ตามทางแก้ไขมีอยู่แล้ว คือ ทำอย่างไรจึงจะทำให้องค์ประกอบทั้ง 8 ในระบบธุรกิจการเกษตรก้าวไปพร้อมกัน จึงได้ระบุไว้ในนโยบายเร่งด่วนที่กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ต้องรีบกระทำ เพื่อปลดปล่อยองค์ประกอบหรือหน้าที่ทั้ง 8 นั้นได้บูรณาการกันอย่างจริงจัง จริงอยู่ การตลาดไม่ใช่องค์ประกอบที่สำคัญกว่าการวิจัย แต่การขาดทั้งสองส่วนใน 8 ส่วนนี้จะพลอยทำให้อีก 6 ส่วนที่เหลือเป็นอัมพาต ผู้เขียนจึงขอให้กระทรวงเกษตรและสหกรณ์นำเข้ามาซึ่งการตลาด ให้การตลาดเข้ามาเป็นองค์ประกอบหนึ่งในระบบงานของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์เสียที่ระบบธุรกิจการเกษตรก็จะครบองค์ประกอบครบวงจรกระทรวงเกษตรและสหกรณ์สามารถจัดการด้านการตลาดควบคู่ไปกับองค์ประกอบอื่น ๆ อีก 7 ประการให้เป็นรูปธรรม พืชเจ้าปัญหาที่มักมีผลผลิตล้นตลาดตามฤดูกาลทำให้ราคาตกต่ำจากรัฐบาลต้องเข้าไปแทรกแซงเป็นประจำซึ่งประกอบด้วยข้าวจาก 57 ล้านไร่ มันสำปะหลังจาก 8 ล้านไร่ ข้าวโพดจาก 4.5 ล้านไร่ ผลไม้ทั้ง 5 ซึ่งประกอบด้วย เงาะ ทุเรียน มังคุด ลองกอง และลำไย อีกไม่เกิน 5 ล้านไร่ พืชเหล่านี้จะเป็นกลุ่มพืชกลุ่มแรก ๆ ที่กระทรวงเกษตรและ

สหกรณ์ต้องเอานโยบาย 8 ประสานและบริหารจัดการห่วงโซ่อุปทานและโลจิสติกส์เข้าไปจัดการอย่างเต็มรูปแบบ ปัญหาความผลผลิตตกต่ำ ปัญหาการผลิตเพื่อสูญเสียเปล่าก็จะเบาบางลง ความทุกข์ยากของเกษตรกรทั้งหลายก็จะคลี่คลายไปในทางที่ดีขึ้น

ยิ่งไปกว่านั้น เมื่อนำนโยบายเอา 8 ประสานและบริหารจัดการห่วงโซ่อุปทานและโลจิสติกส์นั้น มาผสมผสานใช้ร่วมกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงโดยผ่านทางบันได 3 ขั้น ใช้วิธีการเกษตรทฤษฎีใหม่ 3 ขั้นตอน ปัญหาต่างๆ ของเกษตรกรที่เกิดขึ้นจากการก้าวกระโดดจากเศรษฐกิจแบบยังชีพ (Subsistence Economy) ไปเป็นเศรษฐกิจแบบการตลาด (Market Economy) ซึ่งได้พิสูจน์ให้เห็นแล้วว่าได้นำความทุกข์ยากมาสู่เกษตรกรไทยอย่างไร ก็จะได้รับการแก้ไขได้โดยเปลี่ยนให้การก้าวกระโดดนั้น กลายเป็นการเดินทางผ่านแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง (Sufficiency Economy) ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเท่านั้น ความทุกข์ยากทั้งหลายก็คลี่คลายไปได้ในบัดดล เป็นบุญของเกษตรกรและแผ่นดินไทยโดยแท้จริง